

RACZEJ (757) *pt*

raczej (474), **radszej** (253), **raczyj** (16), **radszy** (6), **radczej** (5), **raczy** (2), **raczszej** (1), **[radziej]**; *raczej FalZioł* (3), *LibLeg*, *LibMal*, *SeklKat* (2), *Diar* (4), *KrowObr* (2), *Leop* (10), *GrzegRóżn*, *KochSat* (2), *KochZg*, *GrzegŚm* (2), *KochList*, *Strum*, *PaprPan* (5), *SkarJedn* (17), *KochDryas*, *KochOdpr* (3), *Calag*, *KochPs* (2), *SkarŻyw* (45), *KochTr* (2), *MWilKHist*, *StryjKron* (2), *CzechEpPorz*, *NiemObr* (30), *KochFr* (10), *KochEpit*, *KochSz* (2), *KochWz*, *ReszPrz* (5), *WerGośc*, *WisznTr* (2), *BielSen*, *KochPam* (2), *KochPieś* (7), *PudłFr* (7), *BielRozm*, *ZawJeft*, *PaprUp* (3), *Calep*, *GrochKal* (2), *Phil* (12), *KochCn*, *KochPij*, *KochFrag*, *OrzJan* (7), *WyprPl*, *LatHar* (16), *KolakCath*, *WysKaz*, *JanNKar* (7), *SarnStat* (14), *SiebRozmyśl*, *SkarKaz* (15), *VotSzl* (2), *CiekPotr* (3), *GosłCast*, *SkarKazSej* (6), *KlonFlis*, *PudłoDydo*, *ZbylPrzyg*; *radszej RejRozpr* (4), *RejJóz* (5), *LubPs* (3), *GroicPorz*, *RejWiz* (6), *RejFig* (2), *RejZwierz* (13), *OrzQuin*, *RejAp* (9), *HistRzym* (2), *HistLan* (2), *RejZwierz* (24), *WujJudConf*, *RejPosWstaw*; *raczyj MurzHist* (7), *MurzNT* (8), *MurzOrt*; *radszy OpecŻyw*; *radczej MiechGlab*; *raczej*: *radszej*: *radszy*: *radczej*: *raczy*: *raczszej BielŻyw* (1:2), *RejPs* (-:25:-:-:1), *RejKup* (4:7:-:1), *GliczKsiąż* (2:1), *BibRadz* (3:14), *Mącz* (9:2), *HistRzym* (2:-:2), *RejPos* (-:26:-:1), *WujJud* (14:-:2), *BudBib* (1:8), *BudNT* (1:8), *CzechRozm* (9:62), *ModrzBaz* (20:11), *Oczko* (3:-:-:2), *CzechEp* (39:7), *ArtKanc* (1:1), *ActReg* (13:-:-:-:1), *WujNT* (71:5), *CzahTr* (-:-:1:-:1).

Niektóre użycia można interpretować jako comp od RADO av.

-a- (631), -ã- (59); -ã- *RejKup* (2); -a-: -ã- *MurzNT* (6:2), *Leop* (9:1), *Mącz* (8:3), *RejPos* (26:1), *BudBib* (8:1), *BudNT* (7:2), *CzechRozm* (69:2), *SkarJedn* (10:7), *Oczko* (4:1), *SkarŻyw* (15:30), *KochTr* (1:1), *CzechEp* (45:1), *NiemObr* (28:2), *ArtKanc* (1:1), *JanNKar* (5:2); -éj (73), -ej (14); -ej *Mącz* (11); -éj: -ej *KochTr* (1:1), *JanNKar* (5:2).

Sł stp brak, Cn notuje, Linde XVI (jeden z niżej notowanych przykładów) – XVIII w.

Podkreśla słuszność wyboru lub decyzji, preferencję lub wahanie, wskazuje na korzystniejszą opcję, trafniejszą interpretację lub rozumienie, wnosi także korektę, sprostowanie, uściślenie w stosunku do poprzedzającego kontekstu; magis Vulg, PolAnt, Mącz, Cn; potius Vulg, Mącz, Modrz, Cn; melius Mącz, Calag; satius Cn (757) :

a. *Słuszniej, lepiej, bardziej, chętniej, w większym stopniu (753) : LibLeg 11/153; OpecŻyw 125; Ale gdy [sandacz] ielth vbogich pokarm/ niechay go vbodzy pożywaią raczej z czofnkem/ albo z chrzanem/ albo z gorczyczą FalZioł IV 43a, I 65a; BielŻyw 112, 134; Po odiechaniu posflow Papieżkich, tuż przyiechali posflowie Saraczenow radząc Tatarąm aby oni radczej przyięli wiarę Machomethowę, gdyż ona [...] ludziem walecznym przyśtoynieyfa MiechGlab 19; ale iłz fie więcey fciąga namiłofierdzie [!] niłz na pomstę: święte bołstwo twoie: racz radłsey miłofciwie wydrzec nas zmozności piekielnych RejPs 128v; A ia rádłsey łtemi będę fpołeczności vzywał/ ktorzi zwielką pocziwofcią chwala imię twoie á ftrzegą vpominánia twe⁸⁰ RejPs 181, 23, 46v, 65, 118v, 143 (13); LibMal 1546/122v; A tak znas z ofobná káždy Rádłsey pátrzay fwego záwždy RejRozpr I4v, D2, K [2 r.]; RejJóz A3, B6v, D3, H6, O2; RejKup e4v, e6, G, M, f7 (10); ielli cie to niezbedné ciało twé vwodzi/ [...] vftap raczyi/ gdzie bączysz przełpiecniéi/ a wokrutné [!] się złoczynłstwo nie chcełzli wiecznie zginąc/ niewdávái MurzHist M3, K4v; MurzNT Matth 18/6; [posłowie mówili:]*

jako poddane swe nas sprawować raczysz wedle woli nie ludzkiej, ale Jego świętej, ktorej WKM folgować raczej masz, jeśliże raczysz, abyć inie wszystko szczęścił a nieprzyjacioły Twe pod nogi Twe poddał. *Diar* 89, 83; *LubPs* hh2; *GroicPorz* C4; A batzyłz iuż iáko pińmo Święthe łtofuiełz [...]? A tżemu łobie rártzey niewłpomieniełz/ iáko Augułtyn łwięty/ o vmarlych łwiętych napiłał/ ktory ták mowi. [...] *KrowObr* 215, Av; O okrutny narodzye załz nie lepłzy pokoy/ O cney łpráwiedliwołci záwždy rártzey rokuy. *RejWiz* 69v, 56v, 91 [2 r.], 132v; A ktoby dał z łiebie pogorłzenie iednemu z tych málych dziatek kthorzy w mię wierzą/ rártzey by mu vwiązano kámień młynłki v iego łfyie/ y pogrążono precz do głębokości morłkiej. *Leop Matth* 18/6, *Deut* 5/27, 30/19, *Is* 34/12, 58/4; *RejFig* Bb2, Dd4; O niezłczęłliwy połle/ rártzeybych widziáłá/ Bych tę byłá nowinę/ łkad inąd łyłzálá. *RejZwierz* 46v, 28, 36v, 42, 47v, 83v, 86v; Po tym co łię dotycze porzádku kłiág ižechmy ie ináčzey niż łtary wykłádácž ná łwych mieycách połtáwili/ tedychmy rártzey tych náłładowáli kthorym łię ten iego porzádek nie podobał. *BibRadz* *5v, I 11c marg, 83d, 4.*Reg* 7/4, 3.*Esdr* 4/21, II 90c marg, 2.*Cor* 12/9, 2.*Petr* 1/10; *GrzegRóżn* Kv; *KochZg* A4v; Iecissem me potius in profundum, Rártzey bych łie ná głębią vdał álbo wskoczył *Mącz* 161c; Eorum magis sententiae sum, qua etc. S tymi więcey dzierzę álbo ku tym mniemániu rártzey przyłtępuyeł/ etc. *Mącz* 383a, 245b, 342b, 384c; *OrzQuin* Mv; To iuż rozumowi twemu poruczám przy czim rártzey zołtác małz. *RejAp* 37v, BB5v, 11v, 57v, 93v; Chćieliłcie bogowie ábych byłá zgubioná. Czemułcie mię rártzey w morzu nie vtopili? *HistRzym* 20v, 85; [dla Pana] ludzie łwięci dawáli rozłewác krew łwoięł/ á mordowác ciáłá łwoieł/ opułciwłzy rártzey y dobrodzieyłtwá y łrogołci łwiátá tego/ á vważywłzy łobie więcey ono wieczne á niełkończone dobrodzieyłtwo Páná łwoiegoł/ y boiażń iego. *RejPos* 39; O włzechmogący náłz miły Pánieł/ otrzyłz ty błogolłáwione łzy łwoie z oczu łwoichł/ [...] A rártzey ie wpułc do oczu náłznychł/ áby były vłtráłzone łercá náłzeł/ á ižby oplákáły oczy náłze ty obłędlivołci łwe *RejPos* 198; gdy wdzięczny łynacžek odeydzye oycu łwemuł/ ábo máłce łwoiey [...] [*pan nie bez przyczyny go wzywa*]. Abowiem ábo miał potym [...] być ábo głupi ábo zły á niepołłuznył/ ku więłtzey záłołci rodzicom łwoimł/ á ták rártzey go wzywał Pan w niewinnołci iemu. *RejPos* Ooo3, 27 [3 r.], 29v, 128, 178v, 261v (17); *HistLan* C4, D3v; Bo by temu fráfunek mogł co pomocł/ pewnieby gi łobie káždy rártzey miałto plałtru przyłožyłł/ ná drogie lekárłtwá nie nákládáiác. *RejZwierc* 152, 28, 50, 80, 154, 224v, 236v, 269v; *WujJud* A5v, 39, 85v; *RejPosWstaw* 44; Głupłtwo to ielł mową iedney kráiny gardzićł/ á drugiey łłowká pod niebiołá wynosićł/ czemu nie włzech rártzey ziem náłznych łłow używamył/ gdyby iácy nie nazbyt grube były? *BudBib* c; Dla czego (áčž) wielkie máiać w Chriłtułie bezpieczeńłtwo rołkázác tobie: co przyłtoił/ Włzákže prze miłołc rártzey prołzęł/ tákim będąćł/ iáko to Páweł łtárzecł/ á teraz y więzięń Iełufa chriłtá. *BudNT Philem* 1/9, Hh4; *CzechRozm* A8v, 64v, 178, 247; Od koniá od páchołká Ryłztunku káždegoł/ Cobył iedno zámyłlił dołtánielz włzytkiegoł/ A o łkarb iuż rártzey milcz *PaprPan* M3v, Ff3, Ff3v; Powiedáłz žec kto vcžynił krzywdęł/ ktorey okrom poiedynkowey bitwy odegnác od łiebie niemoželz. Czemu rártzey niebierzelz ná pomoc vržęduł/ ktoremu y łády y miecz w ręce ielł dan? *ModrzBaz* 62, 36v, 40 [2 r.], 45v, 47v, 61 [2 r.] (11); *SkarJedn* 290; *KochDryas* [A3]; *Oczko* 30; Es ist besser. Lepieył/ et rártzey. Melius est. *Calag* 178b; A [*Maur ratujący tonącego chłopca*] obeyrzawłzy łię dopiero obaczył iłz po wodzie chodził. Powiedziáł ten cud łwiętemu. A on tę łáłkę Božáł/ iego połłuzenłtwu przycžytał. Ale on to rártzey ná łwego

miłtrzą w kładał [!] *SkarŻyw* 250, 20, 324; *KochTr* 4; *MWilkHist* H4v; *CzechEp* 45, 52, 121, 211, 212; *NiemObr* 7, 11, 41, 53, 73 (9); Wieczór [...] złodzieiom łam przyaciół zgoła. Bo łkoro ón náłtáie/ wnet y zbyóyce włtáią/ A w nádzieię ćmy czarnéy/ drógi zášiadáią. W ten čás/ kto co ma łtrácić/ šíaday ráczéy domá *KochEpit* 110; *KochFr* 16, 32, 39, 46, 56, 61, 97; *KochSz* B2; Weźmiemy Artykuł Młzey świętey/ ktorą áby był Luther z myłli ludzkich/ y ze włyłtkiego ráczéy šíwátá wykorzenił/ [...] włtyd/ boiaźń/ rozum/ baczenie włzelákie łtrácił. *ReszPrz* 55; *WisznTr* 9, 18; Boże móy: y tym iefcze łkarzełz mnie łmutnégo/ Ze więźniém vmrzéc mułzę Króla okrutnégo. Czemu mię przedtym ráczéy łrogie nie pozárły Morłkie wody? *KochPam* 87; *KochPieś* 5, 10, 21, 75; (*nagł*) Do Doktorá. (-) WSzytko mówiłz nádemną/ á nic mi nie dáiefz/ Moia fébrá nie lubi/ kiedy nád nią báiefz. Day mi ráczéy pigułki *PudłFr* 46, 14, 37, 67; *PapUp* E; Przeto zdało mi się wtym pro mea confidentia napomniec wm zebych raczy to widział, aby Pogrzeb na srod postu złozon był. *ActReg* 64, 132; *Calep* 828a; *GrochKal* 7, 11; [*Cycero brata*] nápomina/ że iefliby łie tego vchronić nie mogł/ áby iego vmyłł gniewem nie miał być wzrułzony/ żeby łie ráczéy ná to przygotował y włtáwicznie łobie rozmyłłá/ iákoby łie miał gniewowi łprzećiwieć. *Phil* I, G2; *KochPij* C4; niech poniecháią/ áby to lekkieému vważeniu przymiérza przypifowác mieli/ co ráczéy krewkości ludzkiey/ álbo łámému łczęšćiu/ które połpolicie ná woynie wiele może/ przypifowác łie godzi. *OrzJan* 121, 20; *LatHar* 74, 127, 235, 711; *KolakCath* C; Włzytkim haeretykom ktorzy píłmo S. przyimuią tak łię widzi/ że píłmá náłłáduią/ gdy łwych ráczéy błędow náłłáduią *WujNT* ktv; Dác co do košćiołá/ ábo ná ołtarz/ nie iefł zákazano: ále opušćieć rodzice w potrzebie/ y nie dác im pożywienia dla tego ábyš ráczéy dáł do košćiołá/ to niezbožna rzecz/ y przećiwna Páńłkiemu przykazaniu. *WujNT* 151; Wymawia łię że łam łiebie przed nimi mušiał chwalić/ co go oni ráczéy chwalić mieli. *WujNT* 2. *Cor* 12 arg, *Matth* 25/9, s. 108, *Mar* 15/11, s. 396, 1. *Cor* 6/7 [2 r.] (14); *JanNKar* Fv, G2v; Krol ráczéy zwyłł vchylác práwá łwego dla dobré^{go} Rzeczypof. 1579. łtát. 53. *SarnStat* 52 marg; przyrodzenie człowieczé łácniey vpada ku złému/ tak/ iže złošćie ráczéy náłłáduiemy. *SarnStat* 138, 715, 802 [2 r.], 1271; O Boże [...] czemu łobie z taką pilnošćią gotuiemy mieyłce/ z ktorego nas wypędzą? buduiemy/ kupuiemy wšie/ zamki/ y zápiłuiemy łobie wiecznošćie/ ktore ráczéy kroćiuchną árendą zwác możem. *SkarKaz* 551b, 80b, 351a, 418b; *VotSzl* Dv; *CiekPotr* 26, 76; IA pokoy náde włzyłtko obieram á tego/ Nie baczę by kto włkurał kocháiąc łię z złego. [...] leć gdy záš nie może ináczy/ Bydź/ tak rádżé koždemu łtrzež więć tego ráczy. Byš łobie lekce nie kładł tak nieprzyaciela *CzahTr* I3; *PudłDydo* B2v; [ješliby to dobra rada nam szczęšćia nierozmyšłnie koštować, *vos videritis*. Pana Boga radziej próšmy, *ut liberet nos ab hoc malo PismaPolit* 640].

Połączenia: »... a(ł)bo, a raczej« (122:6): *MurzOrt* B3; *BibRadz Gal* 4/9; *Mącz* 466c, 503d; Abowiem iefł Krol nád krolmi á Pan nád pány. A tak włęknicie łie wy krolowie ziemłcy/ á rádłzey vpadńie pod nogi Báránkowi temu łwemu łwiętemu *RejAp* 145; *GrzegŠm* A2v; powiem tu kilká Artykułow/ ábo ráczéy bluźnierłtw iego [*Kalwina*]/ ktore Stáphilus włpomina. *WujJud* 217v, 53v; *KochList nlb* 2; *BudBib* cv, I 6b marg, 212b marg, 465b marg; Té tedy moie Kšiąžki álbo ráczéy Terminácyę/ gdy y v mnie niektórzy prziaćiele moi widzieli/ wiedli j námawiali mię do tego ábych ie miedzy ludzie wydał *Strum* A3v; *BudNT przedm* c2, *Gal* 4/9, 2. *Tim* 2/19; V ludzić to dwornych/ ábo rádłzey głupich [*rozmowa z aniolami*]/ zda łie rzecz być nie przyłtoyna, ale v Bogá namniey

CzechRozm 18; A což ty krzyżem nazywałś? ábo rádfzey/ co Chrístus przez krzyż rozumiał/ gdy gi zá sobą nolić kazał? *CzechRozm* 225v, 20v, 57v, 80v, 92, 98v (13); Trzebá tedy vřtáwę około ciągnienia vczynić/ ábo rádfzey dawno vczynioná wznović. *ModrzBaz* 117v; A či ľá vřtáviczni náľzi nieprzyáciele/ ktorzi áni řwego ľię vpomniáľzy/ áni pošľá z odpowiędziá pošľáľzy/ woynę wřczynáię/ á rádfzey rozboj w źiemiách náľzych dźiáľáię. *ModrzBaz* 119v, 20v, 62v, 87, 106, 132v, 141, 141v; przeľawna Stolicó Rzymľka [...] ćiebie trzydzieści y trzy po nich [po apostoľach] w řtępuácy Pápięze krwiá męczeńřtwá řwego/ zá náukę Apóřtolľká polali: y ták gľęboko/ ábo ráczey wyľoko [...] ofnowánie twoie záľožyli: ižeř Kořćioľá wřzytkie⁸⁰ [...] podpórą y opoká zořtáľá *SkarJedn* 395, 266; A ižem przedtym niewiedziáľ o tych ľiřćiech/ řpodziwáľem řie/ že zá tymi czáľow odwłokámi y mey trágedyey [tj. dzieľu] řie odwlec miáľo/ áľbo ráczey že ták zemná zořtáć miáľá molom ná pokarm *KochOdpr* A2, A2; Żywot S. Blezylle wdowy: ábo ráczey počiechá y namowa do rodzicow w řmierći dzieťek řmęcących řię vczyniona *SkarŻyw* 195; [řw. Wincenty] Byľ bárzo řtráľzliwy/ gdy gromieniem řľow řwoich grzechy ludzkie karaľ. wřzákže ták řię wmiáľ miářkowáć/ ábo ráczey táki dar od Páná Bogá miáľ: iřz řię nikt od iego kazánia nieodrážáľ *SkarŻyw* 310, A4, 81, 150, 184, 234 (14); *KochTr* 13; y rádzili Pánowie Litewľcy [...] áby Krol tákiesy potęžney á zacney przeciw Turkom od Litwy y Polľki Báľzty Woľofkiesy ziemie wřzyřtká mocą bronil/ á niřľiby iá márnie řtráćiwľzy/ áľbo ráczey na mięřne iáťki wydáľzy/ nie wczás [!] ořtáťká páńřtwá řwego [...] bronil miáľ *StryjKron* 657, 160; Stoymyř tu trochę/ á w tym řię z sobą poráchuemy: ábo rádfzey daymy řię komu pobožnemu řľowem Božym poráchowáć y rozeznáć *CzechEp* 25; Czwarťe przyřľořľowánie zľe/ ábo ráczey dobrego zepřľowánie/ náyduie řię *fol.* 37. *CzechEp* 166, *2v, 103, 111, 195, 222 (19); *NiemObr* 13, 22, 38, 49, 92; *ReszPrz* 61, 91; *WerGořć* 242; Nikomu/ áľbo ráczey wřzytkim/ řwoie křięgi Dáię: by kto nie mniémáľ [...] Ze zá to trzebá co dáć wřzyľcy dářmo mięycie *KochPieř kt; PaprUp* B, E4; *ActReg* 51, 54, 82, 116; Więdz wáľzá kró:M. že o tym [tj. o wojnie przeciw Polsce] wednie y w nocy myřli: y do tego křeľu řćiągáię řie wřzyľkié iego [cesarza tureckiego] przymięřza/ ábo ráczey krzywopřyiřľętwá *OrzJan* 83; *LatHar* 56, 127, 699 *marg*; Bo řám Auguřtyn ř. do Hieronymá piřzác/ řwiádczy/ že iego překľad ábo ráczey popráwá Nowego řestámentu Łáćińľkiego wřzytkim řię podoba. *WujNT przedm* 10; Bog Oćiec/ iáko wľáľny Oćiec/ dáľ Synowi řywot tenze ktorý řám ma: ábo ráczey/ który on řám iest/ nie z iákiey potreby/ áni dářem/ áľe z przyřľodzenia *WujNT* 324, *przedm* 5, 7, s. 5, 92, 167 (17): řľowo ľáćzyć idźie od rozľáćzánia, áľbo ráczey od ľęķľzey: Ztáďže ľáćzyć: Nie ľęćz řtáďľá: iáko by řzekľ, nie rozľáćzay go. *JanNKar* H4, C2v, F3, H4; *SarnStat* 389, 1255; *SkarKaz* 577a; *CiekPotr* 17; Vpáďnie wřzyťko kroleřtwó wáľze/ iestli ten nowy řtan/ [...] do niego/ to iest Ewáňgeliki/ ábo ráczey wřzyťki heretyki przyimiećie. *SkarKazSej* 682a, 666a, 692b, 703a; *KlonFlis* C4v.

»... a nie raczej« (31): *Leop Rom* 3/8; A wřzákže Bože vchoway/ ábychmy dla tego řámi w řobie duřáć/ áľbo řie cheľpić mieli/ á nie ráczey w Pánie: z ktorego miľořierďzia/ y ľáľķę iego/ y zařľugi dobrych vczynkow mamy. *WujJud* 113; Bo [pápięźnicy] to mieli zá řzeć nie przyřľoyná y nie řľuľzná prořić czego od dářu/ á nie ráczey od tego który dar dáie. *CzechRozm* 14; oto widźiřľ iřz řie zda być w tych kľľká mięyc [..] wielka niezgodá y řáľmego iedno Piřářzá z řobą/ y iednego z drugim/ á więćze byř iuř piřľmo to řwięťe porzucić y iego odbieźeć miáľ/ á nie rádfzey one⁸⁰ poráďnie podľug

lżnuru wiary pogadzać? *CzechRozm* 149; Abowiem to náprzod fałsz/ żeby tám ná tym mieyfcu lafká niewolá iáką znaczyć miałá/ á nie rádźzey zwierzchność Krolewfká *CzechRozm* 167, 31v, 43v, 130, 146v, 159 (13); *SkarŻyw* 483; Iákoby lżátan miał mieć w łobie tę moc y władzą/ żeby fię zá iego dopułzczeniem co dżiac miało: á nie ráczey wprzod z dopułzczenia Boże⁸⁰ *CzechEp* 143, 8, 18, 55, 60, 91 (9); *NiemObr* 16, 58; A iefli áni mármór ferdeczný rány/ Ani vlżą iedwabiem obité ściány/ Przécż mam zayżrzéc kołztownych páłaców komu/ á nie ráczey w łwym miełzkác oyczyłtym domu? *KochPieś* 18; *LatHar* 249; A wysćie fię nádęli; á nie ráczeyeście tego z żáłością vżyli/ áby był wyięt z pośrzodku was ktory tego vczynku [*tj. kazirodztwa*] fię ważył. *WujNT* 1.*Cor* 15/2, s. 11.

»(a, i) raczej (...) (a)niż(e)li (a. (a)niż), [radziej ... niż]« [*szyk* 130:2] (132): *FalZioł* IV 38a; *BielŻyw* 10; A raczej niebo y żiemia przemieniá fię/ niz by fię iego łłowa mieli odmienić. *SeklKat* E3, S3; *MurzHist* D; *MurzNT* 21, 61, 166 *marg*, 218v *marg*; [*posłowie mówili*:] Gdyż owszem to lepiej przystáło, aby IchM jeśli w sprawach swych nie wátpiá, innym je dáć raczej obaczyć, wedle słowa bożego osędzić dopuścili, aniż sami tylko et actores et iudicas zostawać *Diar* 86, 33; Lepyey żeby ocyec dáć ráczey ná rzemyęłło łyná niż ná náuki. *GliczKsiąż* G7v; *LubPs* Qv *marg*; *Leop* *2v; AGezilaus Grecki/ s Perłkim Krolew walczył/ Ktory mu okup dáwał/ bowiem mu łilen był. Włkazał mu żem nie ia krzyw/ lecz moi Rycerze/ Sktorych káždy niż w złocie/ rádźzey w łławie gmerze *RejZwierz* 16, 8, 42v, 104, 105v; *BibRadz* I 83d, 1.*Tim* 1/4, 2.*Tim* 3/4; *KochSat* A3v, C2; Animam relinquam potius quam illas deseram, Radźzey pirwey vmrę niżli bych ony opuścic miał. *Mącz* 194d, 196c, 478a; *RejAp* 78v; Rzekł iemu [*swemu towarzysowi*] gwido: Włthań rychłó/ bo ráczey fie małż wefelic z mego przyłcia niżli plákác/ á ia będe fie bił zácie łtwym nieprzyáicielem. *HistRzym* 79, 86v; *RejPos* 85v, 265v; Poćciwy człowiek co fie s cnotą bráci/ Rádźzey łwe włafne niżli włzytkich tráci. *RejZwierz* 223, 45v, 46, 191v, 248; A gdyż oni [*heretycy*] ku záleceniu wymyłłow łwoich tę Confuzyá/ ráczey niż Confesiá/ W.K.M. ofiárowác [...] łmieli: łłufłzniey my okazanie tych błędw/ [...] włzyłtkim wobec podác mieli *WujJud* A7v, 51v, L13v; napierwłzy ták rzekł/ Czegotż dáley po nas chcełż? [...] gdyłż rádźzey gotowichmy vmręc ániłż przelępic vłtáwy oyczyłte. *BudBib* 2.*Mach* 7/2, *Iob* 7/15, 4.*Esdr* 7/16; *BudNT* 1.*Tim* 1/4; Gdyż iáko Dawid/ ták też y Pifarz łiftu tego nie byli ták głupi/ żeby ráczey podobiełłtwá od rzeczy niwczým z drugá rzeczą niepodobney vżywác/ przypodobywáiac iá/ mieli/ niż od tey ktora może być łnádniey porownána y przypodobána. *CzechRozm* 52, 2v, 67v, 68v, 112v [2 r.], 119v (10); Ia záprawde tákie ofułty/ rádźzey bym łupiezcámi niżli kupcámi názwał/ á ten ich towar łupem. *ModrzBaz* 34v, 50v, 51v, 62, 100, 106; *SkarJedn* 297; [*choremu dajá pić wodę ciepliczná*] káždému ztych dobrze łye przypátrzywłzy/ iefli goráczki niémáłż/ iefli łye opuchliná nie záczęłá [...] coby pogorłżenie rádzcý/ niż poprawę niołło: gdyż tákíe pićie [...] pewném choróbam tylko/ pomoc może *Oczko* 22v, 11, 13v; [*rodzice*] prágnieniem zdrowia iego [*św. Wojciecha, gdy był niemowłciem*] łciłnieni/ poćiechy łwey doczełney w nim odłtápiłi/ á Pánu Bogu ná łłufłzbę go połłubili: wołác [!] ráczey żywym go miedzy łługámi kościelnemi widzieć: niłż ná łmętná łmierć iego pátrzyć. *SkarŻyw* 352, 50, 92, 118, 124, 341, 491; *CzechEp* 16 [2 r.], 24 [2 r.], 27, 45, 120 (10); *CzechEpPORz* **3; *NiemObr* 20, 37; *KochWz* 142; *ReszPrz* 7; PRóžno cię pátrżam w tym kole: Twoiá/ miły/ rołkołż pole: A ráczey żwiierz łełny bijełż/ Niż táncuiełż/ álbo pijełż. *KochSob* 63; *ActReg* 3v, 15, 116, 139; Przethoż káždy niech z

onym Cyceronem sławnym rączy obłudność fortuny wważa/ niżby sie ná nię spuściwłszy/ łepo y niebącznie w kądzych łprawach łwoich połthępować miał *Phil* M4, H3, M, O3, R [2 r.], R2; *KochCn* B3v; *OrzJan* 13, 122; *Calix*, kielich/ rączy niżli kubek ábo czáfzá/ gdzie rzecz iest ábo o Sákrámencie ołtarznym/ ábo też o męce. *WujNT przedm* 22; Pan przecię cierpiał/ áby nam przykład zołtawił/ żebyłmy rączy złych znošili/ á niżli tągáli iedność ciáła Chrifułowego/ ktory iest košcioł iego. *WujNT* 358; Apołtołowie Ewángelią piáli rączy ná łercách, á niżli ná księgách. *WujNT* 629 *marg*, *przedm* 22, s. 4 *marg*, 11, 23, 121 (24); *WysKaz* 12; *SkarKaz* 85b, 311a, 352b; *CzahTr* A4; Niech ták nie będzie/ á my ták głupiemi/ Rączy zołtałmy niewybádánemi: Niž mamy włtrząłác páńłkami dekrety *GosłCast* 69; *ZbyłPrzyg* B2v; [A włłakosł [chory] lekárzá niecierpi chcąc go rádziej gwałtem od łiebie odrązić/ niżby lekárłtwo iego przyiác chciáł. *ErazmJęzyk* 6v (*Linde*)].

»(a) nie (tylko) (a. ani) ... (a, ale, lecz, (i) owszem) raczej« [*szyk* 211:9] (220): [*Panie*] bo aczkolwiek iestęš thak wywłłon przed sie iednáł nędznem á pokornem niegárdziłz owłłsem rádłłey tego łłumiłz ktory podnołi myłli łwe wmožnołciach łwoich. *RejPs* 205; Nievkracay nam miły panie dobrodzieyłstwa twego ale ie nam radłłey rozmnazay *RejPs* 205v, 36, 58v, 71, 77, 88v (13); *RejKup* c7v, cc7v; ale się dołyc zdało panu Bogu łędziemu łprawiedliwemu/ mnie łamego tak łkarac/ a inłzem na przykład wyłtawic/ a iá niemogę się náń łkarzyć/ że mnie raczyi a niekogo inłzého tak cięžko inłzem na łtrach łkárał *MurzHist* Q2v, C3, Gv, P2; Włzakże się łtego niewelłcie/ iže wám duchowie poddani łą/ Ale się raczyi welłcie/ iłz imiona wálze łą wniebie napiłané. *MurzNT Luc* 10/20, s. 21, 58; Iáko mowi Izydorus/ yełliby práwi yákye dzyeci były nye według práwego á łłulłne⁸⁰ małżełłtwa/ tedyć máłłki rádłłey náłładuyą [a]nye oycá *GliczKsiąž* B8, O6; *LubPs* N4v; *RejWiz* 106; *Leop* 1.Par 11/18; A też to ich obyczay áby nie žebráli/ Rádłzey wołą gdy trzeba áby gwałtem bráli. *RejZwierz* 16; (Prołzę nie wymiáthuy mi grzechu oycowłłkiego) Y owłzem się rádłzey modł zá námi *BibRadz* I 203c *marg*, I 286b *marg*, *Matth* 10/6, 28, *Eph* 4/28; *Mącz* 207b; *RejAp* 45v, 94; nie cišniłz sie ná wyłłzłe mieyłce [...] Ale rádłzey fiądž ná niłłzym mieyłcu/ á gołpodarz obaczywłszy onę bączność thwoię/ káżeć sie pomknąc ná wyłłzłe mieyłce. *RejPos* 227, 7v, 189, 203, 288v, 314, 322, 340v; *GrzegŠm* 17; *RejZwierc* B4, 27v, 90v, 146v, 155v (11); Dołyc vcžynienie tedy zowiemy: gdy ten co kradł/ więcey nie krádnie/ ále rączy z roboty rął łwoich iáłmužny czyni *WujJud* 92v, 18v, 131v, 228v; *WujJudConf* 15v; *BudBib* c4; Ná drogę pogánow nie idžcie/ á do miáłtá Sámárytánow nie wchodžcie. Lecz idžcie rączy do owiec zginionych domu Izráelowego. *BudNT Matth* 10/5, *Eph* 4/28, *Hebr* 12/13; to opiłanie miáłtá Ierozolimłłkiego/ y Košciołá iego nie može być žadną miárą ciełefnie rozumiane/ ále rádłzey duchownie. *CzechRozm* 120; nie iest rzecz wiernym przyłtoyna wáżyć sie poprąwiác piłmá š. [...]. Ale choćby sie mieyłce iákie trudne trefiło tedy ie rádłzey przyłtoynie wyłožyc *CzechRozm* 137v; nie rokázuię Chrifuł bronić sie kordem nikomu/ ále rádłzey zákázuię. *CzechRozm* 238, 2v, 60v, 63, 64, 68v (31); *PaprPan* B2v, B4; Bo owo czápki zdeymowanie/ kłánianie/ z drogi vłłępowanie/ niemože być włłnym imieniem czci ábo dołtoynošci názwáno/ ále rączy łą nieiákie znáki [...] od łudži ábo przymułzonych ábo pochłebcow wyrządžáne *ModrzBaz* 40, 63v, 68v, 87v, 132; žydowie ná pułzczy [...] nigdy iednego [*boga*] nie wyznáwali/ áni ták mowili: Owo Bog twoy Izráelu: ále raczy owo Bogowie twoi/ ktorzy cie wywiedli z Egiptu. *SkarJedn* 20, A4v, 12, 126, 133, 162 (13); *KochOdpr* D2; iákie wody nie łą do łeczenia/ ále do

podziwienia raczý *Oczko* 10v; *KochPs* 8, 77; *SkarŻyw* 14, 26, 27, 103, 185 (18); *CzechEp* 29, 30, 64; Iuż przeciwnicy náfzy/ niechay nas oto nie winuią/ gdy z nimi/ ná ich wymyflý nie zezwalamy. Ale fię ich rączey wyrzekamy *NiemObr* 110, 17 [2 r.], 18, 20, 21, 41 (12); *KochFr* 17, 93, 117; *ReszPrz* 105; *KochPam* 87; PRzyfiągflýs ty/ iżeś mię w téy dródze ftráfował: A ia záfię/ kiedym fię z miélfzkim poráchował/ Widzę/ żeć ty ku moiéy w ów czás był potrzebie/ Boś nie ty mnie ftráfował/ lecz ia rączey ciębie. *PudlFr* 34, 17, 66; *ArtKanc* L5, P15; *BielRozm* 34; *ZawJeft* 10; nie vchodzi, kto odkłada sumptu y ciężaru, ale raczei go przyczynia *ActReg* 135, 108, 139, 141; *Phil* N2 [2 r.], S6; *KochFrag* 24; *OrzJan* 26, 46; *WyprPl* C3; nie rącz zachowywác ná kaźń złości moich/ do onego przyflżłego żywotá/ [...] karz ie rączey ná tym świećie/ iáko chcefz/ y iákoć fię podoba. *LatHar* 142; niechcę śmierć grzełznego/ ále rączey żeby fię náwroćił/ y żył? *LatHar* 153, 146, 217, 299, 575, 642, 724; A wśelkie karánie ácz teráznieyfiżego czáfu nie zda fię być wefołe/ ále rączey fmutne: wśákże potym fpokoyny owoc fprawiedliwości odda *WujNT Hebr* 12/11; á czyńćie koleie profte nogámi wáfzými: áby ktory chramiác nie záfłádźił/ ále rádłzey był vzdrowion. *WujNT Hebr* 12/13, *Matth* 10/6, 28, s. 63, 64, 93 (18); *JanNKarKoch* G2; Gránic króleftwá mégo Polfkiego nie będę vmnieyfiżác/ ále rączey wedle możności méy brónić y rozfiérzác będę. *SarnSat* 124, 60, 124, 278, 423, 691; *SiebRozmyśl* Gv; Iáko Iákob nie mowił: iż fyn moy żyw/ á iż kroluie w Egipćie/ widzieć mi go nie potrzebá: ále rączey mowił: Poydę á oglądam fyná mego nim vmrę. *SkarKaz* 519a, 122a, 242a, 279a [2 r.], 519a, 611a; *VotSzl* B3; *SkarKazSej* 690a, 702a.

»... czyli raczej« (4): Boć y Anábáptyftowie [...] powiádaią/ że Duch fiwięty takież w fercách ich fiwiadectwo dáie/ że ich wiárá práwa iefł/ á wáfzá fáłfzywa: komuż tu wierzyć/ wam czyli onym? czyli rączey/ áni wam áni onym? *WujJud* 39, 207v, Mm; Iefliż lámym Zydom przyflżlá Ewángelia Páná náłzego Iefufá Chriřtufá dla zaflug ich vczynkow; czyli rączey/ bez żadnych zaflug vczynkow vprzedzáiacych/ wfiytkim narodom przyflżło vfiprawiedliwienie wiáry ktora iefł w Chriřtuřie Iefuřie? *WujNT* 521.

»ani ... ani ... ale raczej« (1): dáleko przebija cnotá Pánny czyřtey: ktora oto [*lege*: o to] złe mniemánie/ áni fię fprawuie/ áni řmie obiáwić táiemnic Bożych: ále raczey v mężá twarz niewefołą ferce fmutne/ y pewná wzgárdę/ wycierpieć pokornie chćiáá. *SkarŻyw* 243.

»raczej ... nie ... ale« (1): rzekł mu [*cesarz Klaudius řw. Walentemu*]: czemu řobie raczey przyiázni náłzey niepozyflkuiefz/ ále ztými fię bráćifz/ ktorzy fá náłzey Rzeczypořpolitey nieprzyiáćie *SkarŻyw* 147.

b. Natomiast, przeciwnie (3) : *Leop Is* 27/5; Ten proři Bogá/ by rychley fiwitało/ Ow rączey/ žeby nocy przybywáło. *KochSz* C2v; *BielSen* 4.

c. Zwłařcza, przede wřszystkim (1) : Iefliże fię wam zda być złe/ ábyřćie Pánu flufzyli/ dáię wam ná wolá: o bierzćie řobie dzifia co fię wam podoba/ komubyřćie rączey [*potissimum*] mieli flufzyć: Bogomli ktorým flufzyli oycowie wáfzy [...] czyli bogom [...] w ktorých ziemi przebywáćie *Leop Ios* 24/15.